

Auteursrechtelijk beschermd materiaal ter toelichting bij het onderwijs en de Easy access-regeling

Dirk Visser¹

De Nederlandse universiteiten kwamen in 2017 met Stichting PRO overeen dat geconstateerd meergebruik (van alle universiteiten samen) van auteursrechtelijk beschermd materiaal met een geschatte waarde van € 2 miljoen gecompenseerd zou worden doordat alle universiteiten samen gedurende de periode 2017-2020 ieder jaar 5% minder auteursrechtelijk beschermd materiaal beschikbaar zouden stellen aan hun studenten. Nu 2020 nadert is de vraag hoe reëel het is te veronderstellen dat universiteiten, meer in het bijzonder alle individuele docenten, in alle elektronische leeromgevingen daadwerkelijk jaarlijks 5% minder auteursrechtelijk beschermd materiaal beschikbaar (zijn) gaan stellen aan hun studenten. Mocht blijken dat dit niet zo reëel is (en was), dan is de vraag hoe universiteiten daar nu op moeten reageren.

*'De Nederlandse universiteiten hebben in 2017 met Stichting PRO afgesproken het aantal overnames via Stichting Pro jaarlijks vijf procent omlaag te brengen. Gebeurt dit niet, dan volgen boetes voor de universiteiten.'*²

Eind 2017 sloten de universiteiten³ met de uitgevers⁴ een overeenkomst over het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal ter toelichting bij het onderwijs. Deze overeenkomst wordt de Easy access-regeling⁵ genoemd en is de opvolger van wat vroeger de 'reader-regelingen' waren. Deze regeling geldt voor de traditionele papieren readers, maar ook voor beschikbaarstelling in een besloten elektronische leeromgeving voor studenten.

De wettelijke basis voor deze regelingen is artikel 16 Auteurswet dat bepaalt dat overname ter toelichting voor het onderwijs binnen bepaalde grenzen mag, mits daar een billijke vergoeding voor wordt betaald. In een ver verleden werd er per pagina betaald, daarna per student en inmiddels wordt er jaarlijks een vast bedrag betaald door alle universiteiten bij elkaar.

Een verschil met eerdere regelingen is dat nu ook het gebruik van *middellange* gedeeltes, tot 50 pagina's, met de lumpsum per jaar wordt afgekocht. Vroeger vielen alleen korte gedeeltes tot 8 à 10.000 woorden onder de jaarlijkse afkoop. Het grote voordeel voor gebruikers is dat zij geen woorden meer hoeven tellen, geen bewijsexemplaren meer behoeven op te sturen en voor middellange gedeeltes geen toestemming meer hoeven te vragen. De jaarlijks te betalen vergoeding is daarvoor wel met € 2,5 miljoen verhoogd. Voor korte overnames wordt € 1,1 miljoen betaald. In totaal is dat € 3,6 miljoen per jaar. De overeenkomst geldt voor de periode 2017 t/m 2020. Ter vergelijking: de gezamenlijke universiteiten betalen ongeveer € 30 miljoen aan licenties per jaar rechtstreeks aan uitgevers, in de vorm van de zogenaamde 'big deals'.⁶

Tot zo ver lijkt het allemaal 'easy'.

Maar dan wordt het ingewikkelder. Uit een streekproef bij de Erasmus Universiteit in 2015 was gebleken dat vóór 2017 bij alle Nederlandse universiteiten vermoedelijk veel middellange gedeeltes beschikbaar werden gesteld, terwijl daar toen nog individuele toestemming voor nodig was, die meestal ontbrak. Partijen begrootten de schade door dit meergebruik (van alle

universiteiten samen) op € 2 miljoen. Partijen kwamen echter ook overeen dat deze schade gecompenseerd zou worden doordat alle universiteiten samen gedurende de periode 2017-2020 *ieder jaar 5% minder* auteursrechtelijk beschermd materiaal beschikbaar zouden stellen aan hun studenten.⁷ De gedachte was dat dit wel zou gebeuren, omdat er steeds meer in open access beschikbaar is en dat er steeds meer is toegestaan op basis van de licenties die universiteiten rechtstreeks met uitgevers sluiten (de eerder genoemde 'big deals'). Voor zover deze vermindering niet lukt, zijn de universiteiten alsnog (een deel van) die € 2 miljoen over de periode vóór 2017 verschuldigd.

Ook werd overeen gekomen dat *bij alle universiteiten* gedurende de contractperiode een steekproef zou worden gedaan om het 'feitelijke gebruik' vast te stellen. Aan de hand (van een extrapolatie) daarvan zou worden vastgesteld of die 5% vermindering daadwerkelijk werd gehaald. En op basis daarvan zou ook worden vastgesteld wat de jaarlijkse vergoeding voor alle universiteiten ná 2020 zou worden.

Dit klinkt allemaal niet onredelijk en dat is het ook niet. Het is redelijk dat er voor gebruik ter toelichting bij het onderwijs een billijke vergoeding wordt betaald en bovendien schrijft de wet dat gewoon voor.

Maar dan komt de vraag hoe universiteiten hier in de praktijk mee om moeten gaan.

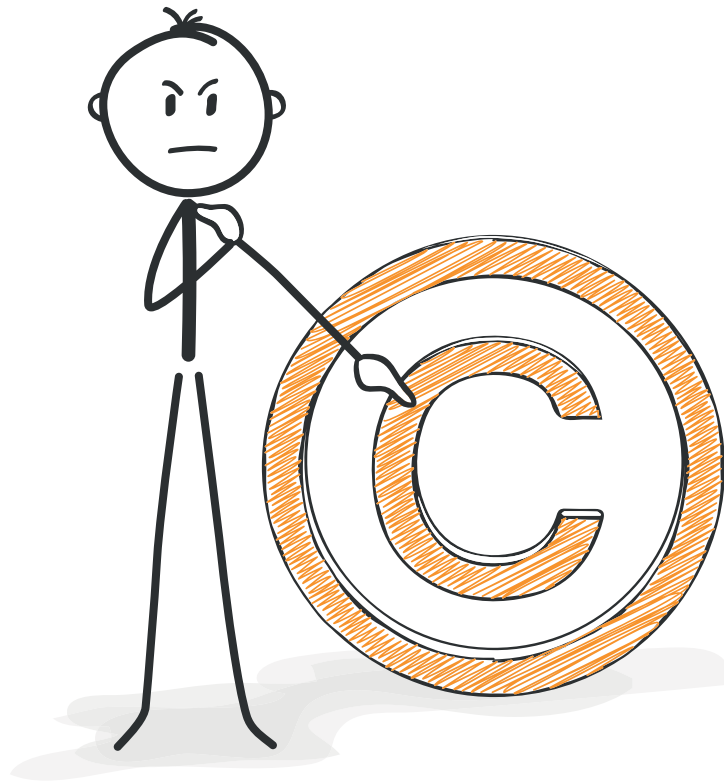
Nu 2020 nadert is de vraag hoe reëel het is te veronderstellen dat universiteiten, meer in het bijzonder alle individuele docenten, in alle elektronische leeromgevingen daadwerkelijk jaarlijks 5% minder auteursrechtelijk beschermd materi-

aal beschikbaar (zijn) gaan stellen aan hun studenten.

Mocht blijken dat dit niet zo reëel is (en was), dan is de vraag hoe universiteiten daar nu op moeten reageren. Moeten zij druk uitoefenen op hun docenten om zo min mogelijk auteursrechtelijk beschermd materiaal beschikbaar te stellen? Daar waar er goede alternatieven zijn, zoals het hyperlinken naar materialen die binnen de licentie van de universiteit vallen of die in open acces beschikbaar zijn, dan is dat zeker mogelijk en gerechtvaardigd.

Daar waar het er toe leidt dat docenten worden aangespoord om *geen* PowerPoints met *afbeeldingen* meer beschikbaar te stellen in de elektronische leeromgeving, zoals de afgelopen maanden is gebeurd, lijkt dit bepaald minder wenselijk.⁸ Inderdaad moet ook voor afbeeldingen vermoedelijk in bepaalde gevallen worden betaald, wanneer het niet onder het citaatrecht valt, maar het gebruik van afbeeldingen is heel belangrijk voor aansprekende PowerPoints. Het is ook onwenselijk om docenten te dwingen om geen afbeeldingen op te nemen, afbeeldingen te verwijderen voordat de presentatie in de elektronische leeromgeving wordt gezet of actief op zoek te gaan naar 'auteursrechtvrije' afbeeldingen. Enige discipline ten aanzien van bronvermelding, welk zowel onder het citaatrecht als onder de onderwijs-exceptie van art. 16 Aw sowieso verplicht is als de bron kan worden vermeld, zou overigens geen kwaad kunnen.

Ook is het niet wenselijk dat universiteiten de indruk wekken dat zij een 'boete' krijgen als de 5% vermindering niet wordt gerealiseerd⁹ en al helemaal niet dat deze vergoe-

ding 'voor straf' op vakgroepniveau zal worden doorbelast. De universiteiten hebben er zelf voor gekozen om een claim uit het verleden af te wentelen op een toekomstige bezuiniging die mogelijk niet kan worden gerealiseerd. Als dat niet lukt wordt dat gewoon weer meegenomen in de onderhandelingen over de toekomstige vergoeding. Ook dan krijgt geen enkele vakgroep of docent een boete.

Ook het feit dat het 'feitelijke gebruik' van invloed zal zijn op in de toekomst te betalen bedragen is op zich geen rechtvaardiging om individuele docenten nu tot een geforceerde gedragsverandering te brengen. Het voorspelbare gedrag daarvan zal zijn dat docenten via WeTransfer, via Dropbox of via ander kanalen aanvullend studiemateriaal beschikbaar gaan stellen dat buiten de elektroni-

sche leeromgeving en dus buiten de steekproef blijft.

Wél is wenselijk dat docenten er op worden gewezen en er in worden getraind hoe zij gebruik kunnen maken van het materiaal waar de universiteit een licentie voor heeft of dat in open access staat.

Op die manier kunnen kosten worden bespaard, zonder dat de kwaliteit van het onderwijsmateriaal wordt beperkt. Op dit moment wordt geëxperimenteerd met systemen die bij het uploaden van materiaal naar de elektronische leeromgeving al signaleren of een vergoeding verschuldigd is en of er alternatieven zijn, met name binnen de licenties die universiteiten hebben of in open access.

Ook goede voorlichting en uitleg is hierbij van belang. •

Auteur

1. Prof. mr. D.J.G. Visser is hoogleraar intellectuele eigendomsrecht in Leiden en advocaat in Amsterdam, d.j.g.visser@law.leidenuniv.nl. De auteur is dank verschuldigd aan Rogier de Bruin van het Universitair Facilitair Bedrijf van de Universiteit Leiden, Barry Pijnacker van UvO en Reinout van Brakel van de VSNU.

Noten

2. Bericht op de website van de VU (cursivering toegevoegd), www.ub.vu.nl/hulp-advies/auteursrecht-voor-docenten/index.aspx.

3. De VSNU.

4. Stichting Pro, inmiddels Stichting UVO (Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties), IPRO (nog steeds IPRO) en het NUV, inmiddels de Mediafederatie.

5. www.stichting-pro.nl/nl/Easy-Access-regeling-universiteiten-voor-2017-tm-2020.

6. www.vsnunl/powerpoint-paniek.html.

7. 'De Universiteiten spannen zich in om het Feitelijke gebruik door alle Universiteiten tezamen jaarlijks gemiddeld met 5% (in aantal pagina's (en oplage)) te verminderen ten opzichte van het voorgaande contractjaar'.

8. www.folia.nl/opinie/128015/op-zn-duits-powerpointpa

niek en de reactie daarop van de VSNU: www.vsnunl/powerpoint-paniek.html. Zie ook www.cursor.tue.nl/opinie/boudewijn-van-dongen/geef-mij-uw-data-dan-krijgt-u-een-boete/.

9. Vergelijk het hiervoor geciteerde bericht op de website van de VU en dit gelijklopende bericht op de website van UL: 'In de Easy Access-regeling hebben VSNU en Stichting UvO (toen nog PRO) afgesproken het aantal overnames jaarlijks met vijf procent omlaag te brengen. Gebeurt dit niet, dan volgen boetes voor de universiteiten'. www.bibliotheek.universiteitleiden.nl/bezoek-en-gebruik/diensten-voor-docenten/auteursrechten-voor-docenten.